

AZ 1933. ÉVI KARÁCSONYI ERDÉLYI VÁLASZTÁSOK

TIZENÖT ESZTENDŐ telt el Erdélynek román impérium alá kényszerítése óta s e tizenöt esztendő alatt kilenc parlamenti választási hadjáratot kellett Erdély népének elszenvedni. Ez az egyetlen tény eléggé bizonyítja Románia nehéz belpolitikai helyzetét s a kormányzatnak nem irigylendő, labilis voltát.

Érdekes és jellemző tünet, hogy e folyton ismétlődő általános választásokat, kivétel nélkül, mindig kormányváltás előzte meg s valamennyi kormányválság egyúttal pártválságot is eredményezett. Jellemző tünet az is, hogy a kormányválságot egyetlen esetben sem a parlamenti helyzet megváltozása okozta, sem pedig a kormányzó párt bizalmának a kormánnyal szemben való csökkenése, hanem annak bekövetkezése mindig külső okokra vezethető vissza. Egyes esetekben az uralkodó akarata, más esetekben külföldi — francia — befolyás érvényesült, de sohasem a parlamentarizmus alapelvei.

Nem kevésbé összeférhetetlen minden európai parlamentarizmussal az a mód, ahogyan e választásokat Romániában a mindenkori kormányok lefolytatták. E folyóirat olvasói már ismerik a korábbi választásokat¹, itt csak a legutóbbiról lesz szó.

A Vajda-Voivod által vezetett 1932. évi nyolcadik választásnál a képviselői választások az átszatolt részekben relatíve elég normálisak voltak, bár ezen is történtek egyes helyeken, főleg a Székelyföldön kilengések s alkalmaztak erőszakot. Ámde ezek a kilengések a Magyar Párt általános végeredményén nem sokat változtattak s a Magyar Párt mind a három székely vármegyében (Udvarhely, Csík és Háromszék megyében) abszolút többséget szerzett.

Ennek köszönhető, hogy a Magyar Párt e választáson 14 képviselői mandátumhoz jutott s a jogosan őt megillető tizenötödik mandátumot is csupán a központi választási bizottság technikai ügyeskedése következtében vesztette el. A szenátorválasztásnál azonban a Vajda-kormány hallatlan visszaélései miatt a Magyar Párt csak három mandátumot volt képes szerezni s a román ellenzéki pártok is csak hat szenátori mandátumhoz jutottak.

A mostani kilencedik választást a Nemzeti Párt váratlan és meglepetésszerű menesztése s az azóta tragikus mártírhalált halt Dúca kormányának kinevezése előzte meg.

A választás elé a Magyar Párt nagy reménységgel nézett, mert bár teljes tudatában volt az erdélyi téli választás természeti nehézségeinek, jóhiszeműen hitelt adott Dúca kormány elnök és Lapedatu

¹ Boldogult Jancsó Benedek, valamint Szász Zsombor cikkeiből.

erdélyi miniszter többször hangoztatott azon kijelentéseinek, hogy a liberális kormány biztosítani fogja a választások szabadságát és tisztaságát.

A kormány választási rendeletei és látszatintézkedései kilátást és reményt is nyújtottak arra, hogy ezúttal nem fognak ismétlődni az előző választások majdnem mindenikén tapasztalt súlyos visszaélések és erőszakosságok.

És valóban voltak egyes kerületek, ahol abszolút tiszta választás volt. Voltak azonban olyan helyek is, ahol a választásokat a legnagyobb cinizmussal folytatták le. Szatmárban, Biharban, Temes-Torontálban a csendőrerőszak választott. Lezárták az egyes falvakat és számos hasonló visszaélést követtek el. Ami azonban a három székely vármegyében, főleg Udvarhely megyében történt — amint azt Wilier József képviselő a helyszínen megállapította — „arculcsapása a jognak és az államtekintély kockáztatása“. Wilier jelentése szerint a szavazókerületekből az összes bizalmiférfiakat eltávolították és csupán a bíró, a csendőrök és a liberális párti hatósági közegek előtt történt a szavazás.

Pedig a majdnem szintiszta magyar Udvarhely megyében a hangulat annyira lelkes volt, hogy a Magyar Párt joggal számított három magyar mandátumra.

Wilier megállapítása szerint azonban azonkívül, hogy a magyarpárti jelölteket és bizalmiférfiakat letartóztatták, a választási igazolványokat a csendőrök elszedték, a szavazóküldöttségek a magyarpárti szavazatokat el is sikkasztották, úgy hogy egyes színmagyar és a Magyar Párthoz leghűségesebb helységekből az urnából kevesebb magyarpárti szavazat került ki, mint amennyien a helyi vezetők és a pártirodában lévő képviselők voltak. A bardoci kerületben 9 község színmagyar területéről mindössze 55 magyarpárti szavazat számláltatott össze.

Ezzel szemben Székelyudvarhelyen, ahol a magyarpárti bizalmiak a szavazásnál jelen lehettek, a liberális párt anyai szavazatot sem kapott, mint ahány román tisztviselő van a városban, viszont a Magyar Párt megkapta a szavazatok 67%-át, 1.300 szavazatot.

Többé-kevésbé hasonló visszaélések voltak a többi székely vármegyékben, valamint Biharban, Temesben, Szatmár és Kisküküllő megyékben is.

De nem folytatjuk tovább a visszaélések felsorolását és a szenátorválasztásoknál elkövetett erőszakosságokkal sem foglalkozunk, mert mindezek a napilapokban már ismertettek voltak. A fentieket is csupán abból a szempontból tartottuk szükségesnek elmondani, hogy némi magyarázatul szolgáljanak a következőkben ismertetendő választási eredményeknek.

A MOST LEZAJLOTT karácsonyi választáson — amint az előrelátható volt — a liberális párt került ki többségi pártként, miután a hivatalos kimutatás szerint az egész országban leadott 2,978.748 szavazatból 1,518.864 szavazatot kapott, vagyis a leadott szavazatoknak 50.99%-t.

Érdekesnek tartjuk megemlíteni azt, hogy az összes szavazók száma 4,380.354 volt, e választáson tehát a szavazóknak csak 68%-a szavazott le, amely szám nem mutat a választók nagy érdeklődésére.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a liberális párt a választáson az erdélyi német, szász-sváb párttal együttes paktumos listával szerepelt s így az elnyert szavazatokban azok szavazatai is bennfoglaltatnak, úgyhogy a német szavazatok nélkül aligha büszkélkedhetnék ilyen „fényes“ győzelemmel.

A magyar párt szempontjából a választásnak értékes tünete volt az, hogy a párt egységesen szerepelt s az 1931. évi választásnak „Magyar Gazdaszövetség“ név alatt fellépett renegátjai eltűntek a föld színéről. Igaz ugyan, hogy az egyes kisebb román ellenzéki pártoknak a Székelyföldön sikerült egy-egy számot nem tevő, ígéretekkel vagy pénzzel megvásárolt magyarnevű renegát jelöltre szert tenni; az is igaz, hogy ezek a magyar cégérnek használt jelöltek atyafiaik, komáik s egyéb összekötetések révén egypár ezer szavazatot elraboltak a magyar párttól, ami érzékeny veszteséget okozott, azonban mégsem rontották és ronghatták a Magyar Párt egységét és pártfegyelmét s a Magyar Párt ma egységesebb, mint bármikor volt.

A Magyar Párt e választáson is Erdélynek mind a 23 megyéjében felvette a küzdelmet s még azokban a megyékben is, ahol a győzelemre a legkisebb kilátása sem lehetett, önálló jelölt listát adott be. Ez az eljárás igen eredményesnek mutatkozott, mert ezeken a helyeken együttvéve egypár ezer szavazathoz jutott, ami országos viszonylatban emelte a Magyar Párt százalékarányát, de — ami talán még ennél is fontosabb — jelentékenyen emelte az ott lakó magyarok nemzeti öntudatát és az összetartozandóság érzését.

Az 1933. évi, most lefolyt választáson a központi választási bizottság a Magyar Párt javára 119.562 szavazatot mutatott ki, ami a múlt évi 141.910 szavazattal szemben 22.346 szavazatvesztést jelent (több mint 15%). Az 1928. évi ú. n. tiszta választáson 172.699 szavazatot kapott a Magyar Párt, ezzel szemben tehát a veszteség 53.137 szavazat (kb. 30%).

E nagyarányú szavazatcsökkenés részben azzal magyarázható, hogy 1928-ban a választók 76%-a szavazott le, míg most, amint előbb kimutattuk, csak 68%. Ezt a különbséget a magyar választókra is vonatkoztatva, az 1928. évi választással szemben ez a tényező egymagában kb. 14.000 szavazatvesztést jelent.

1932-ben azonban a választóknak csak 67%-a (tehát a mostaninál i%-kal még kevesebb) szavazott le, így az 1932. évinél is kedvezőtlenebb mostani eredmény a szavazók általános távolmaradásával meg nem magyarázható. De magyarázható azzal, hogy a magyarpárti választók az általános százalékszámnál is kisebb arányban szavaztak le, vagyis a magyar választóknak még 68%-a sem járult vagy járulhatott az urnákhoz.

Így egyedül Csik megyében közel 20.000 választó még igazolványát sem vette vagy kapta ki.

A magyar választóknak a szavazástól való nagymérvű távolmaradását, a rideg éghajlat alatt fekvő székelyföldi szigorú téli időjárás

kívül az általános gazdasági válság okozta elkedvetlenedésre s ezenfelül különösen a magyaroknak az ország belpolitikája és a román pártoknak egymásközi vetélkedése iránt érzett érdeklődéshiányára s végül arra lehet visszavezetni, hogy a választók megúnták a minden évben megismétlődő kamarai, szenátori, városi, megyei, községi stb. választásokat, amelyeknek eredménye sem Erdélyben, sem pedig a magyarság sorsában soha sem mutatkozott.

Mindezeken felül számba kell vegyük azokat a nagy veszteségeket is, amelyeket az előzőekben már érintett választási visszaélések okoztak. A magyarok ezreit zárták el a szavazás lehetőségétől, sőt egyes helyeken szavazataikat el is sikkasztották.

Csakis így lehet megérteni azokat a nagy számbeli eltolódásokat, amelyek a mostani s egyes előző választások eredményei között mutatkoznak s melyekből elsősorban megállapíthatjuk azt, hogy a magyarpárti szavazatok a legnagyobb hullámzást a magyarok által tömegben lakott kerületekben mutatják, aminek okát abban találhatjuk meg, hogy at egyes román kormányok választási terrorja leginkább ezeken a helyeken jelentkezik.

A szórványokon, ahol a Magyar Pártnak esélyei amúgy sem lehetnek, nem sokat törődnek a magyar választókkal s így ezeken a helyeken a magyar szavazatok százalékos aránya jelentékenyen nem változott, sőt egyes helyeken emelkedő irányzatot mutat. így pl. Alsófehérben 1928-ban, az aránylag tiszta választásnál 7.68% volt a megyei arány, 1933-ban már 8.22% 3 Szörényben az 1928. évi 3'92%-ról 4.i5%-ra emelkedett. Ez a tény azt bizonyítja, hogy a magyarság száma, nemzeti öntudata és vitalitása Erdélyben nem csökkent s így a szavazatok számának hanyatlása más okokban keresendő.

A hanyatlás rendkívül nagymértékű a három székely vármegyében és a magyarpárti szavazatok a fenti kimutatás szerint Csik megyében 1932-ben, az 1928. évi eredményhez képest 25.5%-kal, Háromszékben 26'43%-kal s Udvarhelyben 19'27%-kal csökkentek. 1932-ben, ezen jelentős csökkenés dacára, a Magyar Párt még mind a három megyében megkapta az abszolút többséget s ennek köszönhette 6 mandátumot kitevő prémiumát.

Talán ez a prémium fájt a liberális pártnak s a mostani választásnál ennek elejét veendő feküdtek rá különös súllyal a 3 székely választókerületre. Éppen, úgy mint az 1931. évi hírhedt Iorga-féle választásnál történt. Az eredmény is majdnem ugyanaz volt, mert az 1931. évi Iorga-választásnál is csupán Háromszékben lehetett nagynehezen 50%-os arányt elérni, míg Csik 46'60%-os s Udvarhely 18.88%-os aránnyal került ki az urnákból.

Az 1931. és 1933. évi választásokon megolvasott magyar szavazatok száma is közelfekszik egymáshoz és pedig:

Csik m-ben	1931-ben	a Magyar Párt kapott	9772	szavazatot	46'60
	1933-ban	„	8882	„	40'56
Háromszék m.	1931-ben	„	12140	„	50'60
	1933-ban	„	10607	„	43'58
Udvarh. m.	1931-ben	„	4001	„	18'88
	1933-ban	„	4814	„	21'10

Ugyanezt a képét mutatják az ugyancsak magyar tömegekkel benépesített biharmegyei, szatmári és temesi eredmények.

Biharban pl. az 1931. évi 12.562 magyar szavazatot a mostani választásnál 7604 szavazatra, a szatmárit 8734-ről 6435-re és a temesit 14.491-ről 9431-re sikerült leszorítani. El is vesztett emiatt három magyar mandátum.

Miután a napilapok választási jelentései s a Magyar Párt részéről előterjesztett petíciók éppen a székely vármegyékben, valamint a bihari, szatmári és temesmegyei kerületekben elkövetett visszaélésekről panasznak legtöbbit, kétségtelen, hogy a Magyar Párt veszteségeit főképpen a liberálist párti terror, erőszak és az elkövetett választási visszaélések okozták.

A Székelyföldön ezúttal—és ez különösen szomorú tünet — jelentékeny számú magyar szavazatot kaptak egyes ellenzéki román pártok is, amelyek a gazdasági nyomorúság közepett könnyen hitelre találó kábító ígéretekkel operáltak (infláció, adósságelengedés stb.). Ezek az eltévedt szavazatok az ellenzéki román pártoknak nem sokat használtak, mert a mandátumnyeréshez szükséges 2%-át nem szerezték meg, de a Magyar Párt eredményeit mégis befolyásolták.

S végül van még egy ok, ami egyúttal mentség is, az a szörnyű szegénység, amely alatt a székelység nyög és vergődik s amelyben minden pénzbeli vagy más segítség megvesztegető csáb erejével hatott.

A fentiekben ismertetett választási hadjárat után a Magyar Párt, bár e választásokon nagy vérvesztést szenvedett s a múlt évi 14 magyar mandátum helyett csak 8 képviselőhöz jutott, mégsem tekintheti magát legyőzöttnek.

Nem tekintheti magát legyőzöttnek azért, mert dacára minden terrornak, erőszakoskodásnak és választási technikának, országos viszonylatban az összes leadott szavazatoknak 4.01%-át, illetve az érvényes szavazatoknak 4.33%-át kapta meg, amely eredményt az 1932. évi 4.75%-hoz viszonyítva s az erőszakoskodást is figyelembe véve, még mindig kielégítőnek s az erdélyi magyarság erejét bizonyító ténynek tekinthetünk.

A Magyar Pártnak juttatott 8 mandátum elosztása a következőképpen történt.

A magyar lista kapott:

Háromszéken	mandátumot	43,58%-os megyei szavazataránnyal	10607 szavazattal
Csikban	I	40,56%-os	8882
Maros-Tord. I	„	24,40%-os	10494
Szilágyban ... I	„	23,63%-os	14333
Udvarhelyen I	„	21,10%-os	4814
Kolozsvárt ... I	„	18,73%-os	7641
Tordán	I	17,49%-os	5062
Brassóban ... I	„	14,65%-os	4263

Ha az egyes román pártoknak az egyes kerületekben elért %-os eredményeit vizsgáljuk, furcsa megállapításokat tehetünk. Így pl. a Bratianu György-féle nemzeti párt Brassóban 7.88%-os, a Junian-párt egyik kerületében 578%-os stb. stb. szavazatarány mellett mandátu-

mot kaptak, ellenben a Magyar Párt legkisebb arányszáma a brassói 13.81%, amelyre mandátum jutott. Aradon 10.206 magyar szavazat (11.35%), Szatmáron 6435 magyar szavazat (13.48%) nem kapott mandátumot, ellenben éppen Szatmáron a Goga-párt 4558 szavazattal 9.55%-os megyei aránnyal mandátumot nyert.

Kisküküllőben is a Magyar Párt 3609 szavazatával (13.20) szemben, a kevesebb (3565 szavazatot, 13.03%) nyert Lupu-párt jutott mandátumhoz és így tovább. Országos viszonylatban a liberálistpárt 1,518.864 szavazattal 300 mandátumot kapott, tehát minden 5062 szavazatra egy mandátum jutott, míg a Magyar Párt csak 14.945 szavazat után kapott egy mandátumot, holott a kisebbségben maradt román ellenzéki pártok is (pl. a Junian-párt már minden 13.820 szavazat után) egy-egy mandátumot nyertek.

A SZENÁTUSI VÁLASZTÁSOK eredménye a három székely vármegyében fölényes győzelemmel megszerzett 3 mandátum. Az általános szenátori helyekre más kerületben a Magyar Párt nem is állított jelölteket.

A három székely vármegyében a szenátori választások eredménye a következő volt.

Udvarhely megyében a Magyar Párt megszerezte az abszolút többséget 4812 szavazattal a liberálisok 4274 szavazatával szemben.

Csíkben a magyarpárti jelölt egyhangúlag lett megválasztva s végül Háromszéken szintén a magyarpárti jelölt győzött fölényes abszolút többséggel.

A székely megyék községi tanácsai által választott szenátorok választásánál szintén voltak magyar jelöltek, de itt már a magyar választók nagyobb részét közel sem engedték az urnákhoz s mégis csak a legnagyobb terrortal tudták kieroszakolni a liberális jelöltek megválasztását.

Végeredményében tehát az erdélyi magyarságot jelenleg 8 képviselő, 3 választott s egy hivatalból jogosult szenátor — az erdélyi ref. püspök — képviseli a román parlamentben.

Az előző parlamentekben a magyarság képviselete a következő volt a kamarában:

1918 és 1920-ban a magyarság nem vett részt a választásokban.

1922-ben megválasztott 3 képviselő, 1926-ban 14 (Avarescu paktum), 1927-ben 8, 1928-ban 16, 1931-ben 10, 1932-ben 14 képviselő.

A VÁLASZTÁSOK jellemzésére még érdekesnek tartjuk ideiktatni Maniu Gyula volt miniszterelnöknek azt a megállapítását, hogy a liberálisok újból csak a régi módszereiket használták s ezért kétségbevonta a párt és kormányának erkölcsi alapját.

Nem kevésbé érdekes a Dúca tragikus halála után miniszterelnökké kinevezett Tătărescunak a rádiószózata is, amely szerint: „Minden sérelem, amely a kisebbségek jogain esik, a román államon ejtett seb, amely csak a revízió gondolatának kedvez.“

Vajha így lenne.